

компонент національної безпеки. Його реалізація зміцнює стійкість держави, підвищує довіру до інституцій і сприяє розвитку кадрового потенціалу. Інституціоналізація гендерної рівності у секторі безпеки дозволяє забезпечити об'єктивну оцінку загроз, якісне стратегічне планування та легітимність ухвалених рішень. У сучасних умовах лише поєднання ефективних безпекових механізмів із гарантіями прав людини формує комплексну та стійку модель національної безпеки, де гендерна рівність виступає ключовим критерієм стратегічної спроможності держави.

1. Women, peace and security. Advancing equality and building peace. *United Nations*. URL: <https://www.un.org/en/peace-and-security/page/women-peace-and-security>.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979: станом на 6 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

3. UN Security Council Resolution 1325: of 31.10.2000 no. S/RES/1325. URL: <https://peacemaker.un.org/en/thematic-areas/women-peace-security/normative-frameworks/security-council-resolutions>.

Людмила ДОБРОБОГ
професор кафедри
теорії держави та права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ОРГАНАМИ ПРАВОПОРЯДКУ В АСПЕКТІ ВИКОНАННЯ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВИ

Забезпечення гендерної рівності сьогодні постає одним із ключових пріоритетів демократичного розвитку сучасного суспільства, заснованого на вимогах принципу верховенства права. Незважаючи на прогрес у законодавчому закріпленні принципів рівності, реальна імплементація цих норм у діяльності органів правопорядку залишається фрагментарною.

Наголосимо, що органи правопорядку виконують фундаментальні функції зі захисту безпеки та прав громадян, і саме від їх здатності ефективно реалізовувати позитивні зобов'язання держави щодо недискримінації та рівного ставлення залежить повнота практичного втілення людських прав для всіх груп населення.

Сучасна суспільно-правова реальність характеризується зростанням вимог до рівного доступу жінок і чоловіків до правосуддя, захисту від гендерно зумовленого насильства та неупередженого реагування органів правопорядку, що зумовлює необхідність ґрунтовного наукового осмислення ефективності їх діяльності в цій сфері. Ігнорування вказаних викликів призводить до зміцнення структурних нерівностей, а також підриває довіру до інститутів правопорядку і уповільнює імплементацію міжнародних стандартів у національну правову систему.

Таким чином, дослідження механізмів забезпечення гендерної рівності органами правопорядку у контексті виконання позитивних зобов'язань держави є своєчасним, суспільно значущим і спрямованим на напрацювання дієвих рекомендацій щодо підвищення якості реалізації людських прав у практичній діяльності правоохоронної системи.

Останні наукові публікації за обраною проблематикою свідчать про зростаючий інтерес до проблем забезпечення гендерної рівності у діяльності органів правопорядку як в Україні, так і за її межами. Зокрема, значна частина досліджень зосереджена на вивченні механізмів адміністративно-правового забезпечення гендерної рівності у поліції та інших правоохоронних структурах, що підтверджує актуальність теми дослідження в сучасних умовах реформування сектору безпеки та правопорядку [1-3].

Низка досліджень спрямована на визначення основних адміністративно-правових об'єктів забезпечення гендерної рівності безпосередньо у поліції – від принципу

недискримінації до кадрової політики та механізмів захисту прав співробітників незалежно від статі. Такі праці підкреслюють, що законодавчі гарантії реалізуються не завжди послідовно, а практична діяльність органів правопорядку потребує подальшого вдосконалення [4, с. 357-361].

Також у вітчизняних наукових публікаціях слід виокремити роботи, що розглядають реалізацію міжнародних стандартів щодо забезпечення гендерної рівності в діяльності поліції, їх імплементацію в національне законодавство та практику [5, с. 255-260]. Такі дослідження підкреслюють значення відповідності національних підходів міжнародним зобов'язанням із недискримінації.

Крім того, у профільних виданнях аналізуються соціологічні та культурно-правові аспекти функціонування гендерної політики у правоохоронних структурах, що дозволяє розширити розуміння проблем не лише з правового, але й з соціального ракурсів [6, с. 82-85].

Таким чином, аналіз останніх публікацій вказує на комплексний характер сучасних досліджень гендерної рівності в органах правопорядку, що охоплюють адміністративно-правові, соціологічні та міжнародно-правові аспекти, та підтверджує наукову доцільність та практичну значущість обраної теми дослідження. Водночас менш дослідженим є питання забезпечення органами правопорядку гендерної рівності.

Мета нашої публікації полягає у теоретико-правовому осмисленні ролі органів правопорядку у забезпеченні гендерної рівності як складової виконання позитивних зобов'язань держави, а також у визначенні основних напрямів і механізмів участі, насамперед Національної поліції, у попередженні, припиненні та реагуванні на порушення рівності у правах у гендерному контексті з урахуванням сучасних демократичних стандартів.

Забезпечення гендерної рівності в демократичній державі слід розглядати не лише як формальне проголошення принципу недискримінації, а передусім як виконання позитивних зобов'язань держави, спрямованих на створення реальних і ефективних умов для рівного здійснення прав усіма особами.

Наведене положення передбачає перехід від пасивної до активної ролі держави: замість простого декларування рівності необхідно цілеспрямовано усувати системні бар'єри та історично укорінені дисбаланси. Позитивні зобов'язання передбачають, що держава повинна не тільки утримуватися від дискримінації, а й активно втручатися через законодавчі, інституційні та ресурсні механізми – створювати інфраструктуру контролю, забезпечувати представництво в органах влади, коригувати нерівність через освіту та економічні програми.

Такий підхід визнає, що формальна рівність перед законом сама собою недостатня, якщо фактичні можливості реалізувати права залишаються нерівними через соціальні структури, культурні стереотипи чи економічні умови. Тому гендерна рівність розглядається як результат систематичних державних зусиль, а не як природний наслідок проголошення принципу недискримінації.

У цьому контексті органи правопорядку виступають одним із ключових інституційних механізмів реалізації таких зобов'язань, оскільки саме їх діяльність безпосередньо пов'язана з попередженням, припиненням і реагуванням на порушення рівності у правах, зокрема на прояви гендерно зумовленої дискримінації та насильства.

Як ми відзначили, позитивні зобов'язання держави у сфері забезпечення гендерної рівності передбачають активні дії, серед іншого такі дії спрямовані на захист осіб від порушень з боку третіх осіб, ефективне розслідування відповідних правопорушень, притягнення винних до відповідальності та відновлення порушених прав. Участь органів правопорядку в реалізації цих зобов'язань полягає не лише у формальному застосуванні норм кримінального чи адміністративного законодавства, а й у забезпеченні належного стандарту реагування, який унеможливує толерування структурної нерівності та стереотипного підходу до осіб залежно від їх статі чи гендерної ролі.

Наведене передбачає, що правоохоронна система має бути зорієнтована на розпізнавання специфічних форм гендерно зумовленого насильства та дискримінації, які часто залишаються невидимими через усталені соціальні норми або упередження самих представників державних органів. Зокрема, домашнє насильство, сексуальні домагання, переслідування чи економічна експлуатація можуть недооцінюватися або розглядатися як «приватні справи», що фактично позбавляє потерпілих осіб доступу до справедливості.

Для подолання цієї проблеми необхідні не лише відповідні законодавчі механізми, а й систематична підготовка працівників органів правопорядку (у першу чергу Національної поліції), впровадження протоколів чутливого до гендерних аспектів опитування потерпілих, а також моніторинг практики розслідування та судового розгляду справ із метою виявлення

дискримінаційних патернів.

Водночас притягнення винних до відповідальності та відновлення порушених прав вимагає від держави формування цілісної системи підтримки, яка виходить за межі суто каральних санкцій. Потерпілі особи потребують доступу до психологічної, правової та соціальної допомоги, а також гарантій безпеки та конфіденційності, що дозволить їм без страху звертатися до державних інституцій. Крім того, відновлення порушених прав має враховувати не тільки безпосередні наслідки правопорушення, а й системні чинники, які зробили особу вразливою, – наприклад, економічну залежність, обмежений доступ до житла чи освіти.

Таким чином, позитивні зобов'язання держави реалізуються через комплексний підхід, що поєднує превентивні, захисні та відновлювальні заходи, спрямовані на усунення як індивідуальних порушень, так і їх структурних причин.

Як підкреслює К. Б. Левченко, реалізація гендерної політики відбувається завдяки кооперації державних відомств, міжнародних інституцій, неурядових об'єднань та дослідницьких центрів [7, с. 91]. Погоджуючись із цією позицією, слід зазначити, що саме міжінституційна взаємодія надає гендерній політиці рис системності та практичної результативності, переводячи її з площини декларацій у площину реальних управлінських і правозастосовних рішень. Участь органів правопорядку в такій кооперації є принципово важливою, оскільки вони забезпечують трансформацію загальнодержавних і міжнародних стандартів гендерної рівності у конкретні механізми захисту та реагування. Взаємодія з міжнародними інституціями дозволяє інтегрувати універсальні підходи та найкращі практики у національну правоохоронну діяльність, тоді як співпраця з неурядовими організаціями та дослідницькими центрами сприяє виявленню системних проблем, моніторингу ефективності державних заходів і корекції правозастосовної практики. За таких умов забезпечення гендерної рівності постає як спільний обов'язок публічної влади, реалізація якого потребує узгоджених дій різних суб'єктів, а не ізольованої діяльності окремих органів.

Водночас слід також наголосити, що говорячи про органи правопорядку, значною мірою мається на увазі Національна поліція. Саме цей орган виступає первинною ланкою реагування на більшість випадків гендерно зумовленого насильства та дискримінації, оскільки поліцейські безпосередньо контактують із потерпілими особами, приймають заяви, проводять первинні перевірки та здійснюють невідкладні заходи для припинення протиправних дій. Від якості та оперативності роботи поліції на цьому етапі залежить не лише ефективність подальшого розслідування, а й рівень довіри громадян до державних інституцій загалом, адже саме в момент звернення до поліції потерпіла особа найчастіше перебуває у вразливому стані та потребує кваліфікованої підтримки, а не байдужості чи упередженого ставлення.

Наголосимо, Національна поліція є тією структурою, яка охоплює найширший спектр повноважень – від профілактичної роботи в громадах до кримінального переслідування правопорушників, що робить її ключовим суб'єктом впровадження гендерно чутливих практик у правоохоронній системі. Поліцейські підрозділи, зокрема ювенальна превенція, кримінальна поліція, мають можливість формувати комплексну відповідь на різні прояви гендерної нерівності – від домашнього насильства до дискримінації у публічному просторі. Тому інституційна спроможність поліції розпізнавати гендерні аспекти правопорушень, застосовувати відповідні процедури захисту та координувати свою діяльність із соціальними службами, медичними закладами та правозахисними організаціями є важливою для реалізації позитивних зобов'язань держави у сфері забезпечення гендерної рівності.

У цьому аспекті правильно відзначає Є. Морозов: «Гендерна рівність у діяльності Національної поліції України є надзвичайно важливим елементом, що безпосередньо впливає як на якість, так і на зміст діяльності відповідного органу охорони правопорядку, що в свою чергу дозволяє розширювати основні напрями діяльності поліції та робити процеси їх системної реалізації більш якісними та конструктивними, такими, що відповідають стандартам демократичної держави та можуть слугувати основою для подальшого становлення правової державності в Україні та доктринально вплинути на подальшу її європейську інтеграцію» [8].

Вкажемо також, що аналіз чинного Закону України «Про Національну поліцію» [9] (далі – Закон) дає змогу стверджувати, що питання гендерної рівності інтегровані в діяльність правоохоронного органу через систему загальних принципів, функціональних повноважень

та норм, що регулюють проходження служби. Хоча термін «гендерна рівність» не є наскрізним безпосередньо у тексті закону, його зміст розкривається через механізми забезпечення прав людини та недискримінації.

Фундаментальною основою для впровадження гендерного підходу є ст. 7 Закону, яка проголошує принцип дотримання прав і свобод людини [9]. Положення цієї статті прямо забороняють будь-які обмеження прав за ознакою статі. У контексті гендерної рівності наведене означає:

- забезпечення рівного ставлення до громадян під час виконання поліцейських функцій;
- недопущення упередженості або стереотипного підходу до потерпілих чи правопорушників залежно від їхньої статі.

Найбільш виразним зовнішнім аспектом гендерної політики є реалізація повноважень, визначених у п. 18 ч. 1 ст. 23 Закону. Поліція зобов'язана вживати заходів для запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Наведене повноваження корелює з нормами Стамбульської конвенції та включає:

- винесення термінових заборонних приписів;
- взяття на профілактичний облік кривдників;
- здійснення контролю за дотриманням прав постраждалих осіб (які в переважній більшості є жінками), що є прямим інструментом забезпечення фактичної гендерної рівності в суспільстві.

Таким чином, особливого значення набуває діяльність органів правопорядку саме у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству, де саме держава зобов'язана діяти проактивно, а не обмежуватися декларативним визнанням рівності. У цьому аспекті поліція виконує функцію первинного суб'єкта державного реагування, від якого залежить, чи буде забезпечено ефективний захист потерпілої особи, чи, навпаки, буде відтворено дискримінаційні практики через формальний або упереджений підхід.

Крім того, виконання позитивних зобов'язань держави у гендерному контексті передбачає обов'язок органів правопорядку забезпечувати рівний доступ до правового захисту та правосуддя, що прогнозує, що правоохоронна діяльність має бути організована таким чином, щоб жодна особа не зазнавала непрямой дискримінації внаслідок процедурних бар'єрів, неналежної оцінки ризиків або ігнорування специфіки гендерно зумовлених порушень прав.

Тому органи правопорядку слід розглядати не як пасивних виконавців законодавчих приписів, а як активних учасників реалізації позитивних зобов'язань держави щодо забезпечення рівності у правах. Ефективність їх діяльності у гендерному вимірі прямо впливає на реальність здійснення принципу рівності, довіру до державних інституцій та загальний рівень захищеності людських прав у демократичному суспільстві.

Отже, забезпечення гендерної рівності в сучасній демократичній державі постає як результат активної та цілеспрямованої реалізації позитивних зобов'язань держави, а не формального проголошення принципу недискримінації. Органи правопорядку, насамперед Національна поліція, відіграють важливу роль у трансформації цих зобов'язань у реальні механізми захисту, реагування та відновлення порушених прав у гендерному контексті. Ефективність їх діяльності визначається здатністю діяти проактивно, гендерно чутливо та у взаємодії з іншими суб'єктами публічної влади й громадянського суспільства. Саме за таких умов забезпечення рівності у правах набуває системного характеру та стає невід'ємним елементом функціонування демократичної правової держави.

Повноваження Національної поліції у сфері забезпечення гендерної рівності мають двовекторну спрямованість: а) зовнішній вектор – захист прав громадян від дискримінації та насильства за ознакою статі; б) внутрішній вектор – формування інклюзивного середовища всередині самої структури, що базується на принципах меритократії та рівних можливостей.

Подальше вдосконалення законодавства має бути спрямоване на більш детальну регламентацію механізмів гендерного аудиту всередині Національної поліції України.

1. Моргунов О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації принципу гендерної рівності в правоохоронній системі України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1 (128). С. 8–14. – DOI: <http://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-1-8-14>

2. Дрозд О.Ю. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС України: питання сьогодення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 3 (20). С. 112–116. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.20>

3. Романова Н.В. Оцінка результатів впровадження механізмів забезпечення гендерної

рівності у секторі безпеки і оборони в національне законодавство України. *Верховенство права*. 2019. № 1. С. 42–48. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/42-48_20.pdf.

4. Стахура А.П. Основні об'єкти адміністративно-правового забезпечення гендерної рівності у Національній поліції України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. Т. 2. С. 357–361. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.59>.

5. Лях Н.В. Міжнародні стандарти забезпечення гендерної рівності в діяльності поліції. *Нове українське право*. 2021. № 6. С. 255–260. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.37>.

6. Лопаєва О.М., Байбарза Д.В. Соціологічне розуміння гендеру в правоохоронних органах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2025. № 10. С. 82–85. DOI: 10.25313/2520-2057-2025-10-11521.

7. Левченко К.Б. Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти) : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків: ХНУВС, 2003. 428 с.

8. Морозов Є. Є. Організаційно-правові засади дотримання гендерної рівності в діяльності Національної поліції України. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-131>.

9. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

Світлана ГАНАБА

професор кафедри психології,
педагогіки та соціально-економічних
дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна),
доктор філософських наук, професор

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ОКРЕСЛЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ**

Війна суттєво трансформує низку суспільних відносин, що у підсумку змінює соціальні ролі, економічні та політичні підвалини й систему безпеки загалом. Зокрема, в умовах воєнного стану зростає навантаження на жінок у сфері соціальної підтримки, догляду, медичної допомоги, волонтерства тощо. Йдеться, насамперед про факти гендерно зумовленого насильства, економічної вразливості внутрішньо переміщених осіб, нерівномірний доступ чоловіків та жінок до ресурсів, послуг та прийняття рішень, ризики посилення традиційних стереотипів щодо “чоловічих” і “жіночих” ролей у практиках суспільного життя[1]. Вочевидь, дослідження механізмів забезпечення гендерної рівності в умовах війни є практично значущим для формування ефективної державної політики, спрямованої на розвиток дієвих політик державотворення та сталого розвитку.

Релевантним у вирішенні вище окресленого завдання є визначення системних суперечностей, що перешкоджають реалізації принципу гендерної рівності, а також окреслення ефективних інструментів його забезпечення. Так, під час війни низка соціологічних досліджень свідчить про тенденції до відновлення стереотипних суджень про те, що чоловік - це захисник, а жінка - це берегиня тилу, родини. Попри те, що ці образи мають символічне значення, їх абсолютизація у суспільній свідомості може на практиці закріпити нерівність. Водночас, частина дослідників підкреслює парадоксальний ефект війни, а саме війна зумовлює перегляд низки гендерних стереотипів. Активна участь жінок у бойових діях, в управлінні громадами, міжнародній адвокації України тощо формує нові соціальні моделі, які здатні закріпитися у післявоєнний період[2]. Отож, науковий дискурс фіксує амбівалентність: з одного боку, консервацію традиційних ролей та зниження уваги до правових засад гендерної політики, а з іншого, можливість інституціоналізації нових стандартів рівності.

Набуває актуальності в умовах воєнного стану проблема гендерно зумовленого насильства. Йдеться про те, що війна створює середовище підвищеної вразливості та збільшення ризиків сексуальної експлуатації жінок та дівчат й використання сексуального насильства як інструменту ведення війни через руйнування низки соціальних інституцій, масового переміщення населення, економічної нестабільності та ослаблення правозахисних